

Århundredets danske sang

– en avisafstemning i 1999

Af Jens Henrik Koudal

I slutningen af det 20. århundrede indbød dagbladet Berlingske Tidende læserne til at stemme om hvilken dansk sang, der var »århundredets danske sang«. Efter at resultatet var blevet offentliggjort i avisen i december 1999, overgik stemmematerialet til Dansk Folkemindesamlings arkiv, fordi det vurderes at have interesse for eftertiden (1). Ud af de 3200 indkomne stemmer var mere end halvdelen forsynet med en motivering for valget. Såvel afstemningsresultatet som de mange begrundelser for stemmeafgivningen afspejler opfattelsen af Danmark og danskheden i slutningen af det 20. århundrede. Materialet giver desuden et indtryk af sangens betydning for disse danskere. Der findes kun ganske få andre undersøgelser, hvor et bredere udsnit af danskerne udtaler sig konkret om deres vurdering af sange og musikstykker. Derfor skal vi i det følgende bruge materialet til at diskutere danskhed i sang og musik ved årtusindeskiftet. Opfatter deltagerne i afstemningen f.eks. danskheden som et individuelt fænomen, eller peger de på en nærmere defineret, fælles danskhed? Hvilke bevæggrunde ligger bag folks valg af århundredets danske sang? Hvad betyder musikkens evne til at skabe følelser hos den, der hører eller synger en sang?

Afstemningens ramme

For at kunne vurdere stemmesedlernes udsagn er det nødvendigt at kende rammen omkring afstemningen.

Sagen blev lanceret i Berlingske Tidende den 13. november 1999 under overskriften »Så syng da, Danmark«. Det skete på en fremtrædende plads, nemlig forsiden af lørdagsavisens 2. sektion, »Kultur«. Sidens øverste halvdel er domineret af et billede af to voksne syngende

Sådan lancerede Berlingske Tidende den 13. november 1999 sin sangkonkurrence på forsiden af lørdagsavisens 2. sektion, »Kultur«. Sidens øverste halvdel er domineret af et billede af to syngende personer, én der synes at synges med elektrisk forstærkning på en scene og en fodboldtilskuer. Nedenunder i midten er de 25 nominerede sange op-listet, og til højre er stemmesedlen parat til at blive klippet ud og sendt ind.

personer, hvoraf den ene synes at synge med elektrisk forstærkning på en scene, mens den anden er en foldboldtilskuer med Dannebrog malet på kinderne. Nedenunder redegør journalist Jacob Levinsen for afstemningens tema og dens nærmere betingelser. Artiklens manchete fastslår, at »den danske sang« i det tyvende århundrede har været mange ting, og at avisen nu inviterer læserne til at »kåre den bedste«. I brødteksten formulerer Levinsen afstemningstemaet lidt anderledes, han spørger nemlig »hvilken dansk sang der efter din mening gør sig mest fortjent til titel af 'Århundredets danske sang'«. Levinsen ønsker – sikkert helt bevidst – ikke at indsnævre, hvilken form for kvalitet, der ligger i begrebet »den bedste«, det overlades til læserne selv og afstedkom da også adskillige kommentarer.

De nominerede sange er derimod udvalgt ud fra et mere præcist kriterium: Både tekst og musik skal være skrevet efter 1. januar 1900, og begge skal være originalt danske. Altså ingen tekstoversættelser eller lån af udenlandske komponisters melodier. Levinsen bruger i øvrigt artiklen til at eksemplificere, hvor forskellige danske sange har været, idet han peger på mange forskellige situationer, hvor de har været brugt. Blandt andet alsang under krigen, 70'ernes demonstrationer og nutidens fodboldkampe, rockkoncerter og julefrokoster.

Dette fungerer som begrundelse for, at de nominerede sange nødvendigvis må repræsentere et bredt spektrum. En række af avisens medarbejdere, der tilsammen spænder over »adskillige generationer, køn og musikalske præferencer«, er kommet med forslag. Heraf er blevet udvalgt 25 sange, som Levinsen kalder »et gennemsnit af adskillige menneskers smag, med en vis jævn kronologisk og genremæssig spredning«. Der er sange fra alle århundredets årtier, og man finder både fædrelandssange (højskolesange), socialkritiske sange, stilfærdige viser, børnesange, revyviser, dansk-pop, diverse rocksange, hiphop og andre populære rytmiske sange. Salmer er bevidst valgt fra. Listen ser således ud:

1. Jens Vejmand (Jeppe Aakjær/Carl Nielsen 1905)
2. Danmark, nu blunder den lyse nat (Thøger Larsen/Oluf Ring 1914)
3. Lille sommerfugl (Axel Andreasen og Ludvig Brandstrup/Elith Worsing 1921)
4. Solen er så rød, mor (Harald Bergstedt/Carl Nielsen 1923)
5. Som en rejselysten flåde (Helge Rode/Carl Nielsen 1921)
6. Hvor smiler fager den danske kyst (Johannes V. Jensen/Oluf Ring 1925)

7. Du danske sommer, jeg elsker dig (Thøger Larsen/Otto Mortensen 1932)
8. Sangen om Larsen (Sven Møller Kristensen/Bernhard Christensen og Herman D. Koppel 1935)
9. Henne om hjørnet (Aage Stentoft/Arvid Müller 1936)
10. Man binder os på mund og hånd (Poul Henningsen/Kai Normann Andersen 1940)
11. Den blå anemone (Kaj Munk/Egil Harder 1945)
12. Den allersidste dans/Altid vil jeg mindes denne aften (Børge Müller/Kai Normann Andersen 1951)
13. Dansevise (Volmer Sørensen/Otto Francker 1963)
14. Itsi Bitsi (Eik Skaløe/Stig Møller 1967)
15. Så længe jeg lever (John Mogensen 1971)
16. Svantes lykkelige dag (Benny Andersen 1972)
17. Rabalderstræde (Kim Larsen/Gasolin 1975)
18. Kvinde min (Kim Larsen/Gasolin/Mogens Mogensen 1975)
19. Smuk og dejlig (Anne Linnet 1975)
20. Danmark (Shu-bi-dua 1978)
21. Buster (Nanna Lüders Jensen 1984)
22. Elsker dig for evigt (Lars H.U.G. 1987)
23. Indian Summer (C.V. Jørgensen 1993)
24. Hammer Hammerfedt (Jacob Haugaard/Jan Lysdahl 1996)
25. Spændt op til lir (Den Gale Pose 1999)

Levinsens artikel er præget af hans tro på, »at den danske sang – blond eller ej – har det så godt som nogensinde, tegner en stor del af hvad danskerne har været mere eller mindre fælles om i dette århundrede, og også vil gøre det i det næste. Ikke som et fastfrossent levn fra de gode gamle dage, men som det, Carl Nielsen kaldte levende musik, i alle begrebets betydninger.« Journalisten markerer sin opfattelse af forholdet mellem sang og liv med påstanden: »Vi er, hvad vi synger – og omvendt.« Gennem denne indramning og perspektivering af afstemningen, bidrager den akademisk musikuddannede Jacob Levinsen til at vejlede læserne ved stemmeafgivningen. Sange betragtes som et særlig velegnet middel til at opnå indsigt i, hvad han kalder »musikalsk folkesjæl«, der udtrykker, hvad danskerne har været fælles om.

Levinsen er klar over, at udvalget af sange altid kan kritiseres, og deltagerne opfordres derfor til at give deres besyv med. Stemmesedlen har følgelig – foruden feltes til sangnummer, navn og adresse – et særligt felt til kommentarer.

Resultatet

Stemmeperioden var på 3½ uge og lørdag den 11. december 1999 kunne avisen offentliggøre resultatet. Der var som sagt 3200 mennesker, der fulgte opfordringen til at stemme. Heraf stemte 1700 elektronisk via avisens hjemmeside, og 1500 indsendte den stemmeseddel, som flere gange i afstemningsperioden var trykt i avisen. 54% af alle stemmerne indeholdt en kommentar.

Resultatet blev ifølge avisens sammentælling:

Danmark, nu blunder den lyse nat. 435 stemmer.
Kvinde min. 393 stemmer.
Man binder os på mund og hånd. 268 stemmer.
Svantes lykkelige dag. 263 stemmer.
Hvor smiler fager den danske kyst. 260 stemmer (2).
Den blå anemone. 215 stemmer.
Du danske sommer, jeg elsker dig. 213 stemmer.
Den allersidste dans. 176 stemmer.
Danmark. 146 stemmer.
Så længe jeg lever. 135 stemmer.

De øvrige placeringer blev ikke offentliggjort, men Jacob Levinsen røber i sin kommentar til resultatet, at Carl Niensens tre melodier, og dermed sangene »Jens Vejmand«, »Solen er så rød mor« og »Som en rejselysten flåde«, kom ind på de tre næste pladser i nævnte rækkefølge (3).

Hvem har stemt?

De 3200, der deltog i afstemningen, er ikke repræsentative for alle danskere. På stemmesedlen angives som sagt navn og bosted, men ikke erhverv og alder. Det er dog klart, at en stor del af dem tilhører Berlingske Tidendes typiske læserskare, og den kan, ifølge en undersøgelse fra 2004, beskrives således: Hovedparten bor øst for Storebælt, der er nogenlunde lige mange mænd og kvinder, over halvdelen er mellem 50 og 59 år, 78% bor i ejer- eller andelsbolig. De fleste af læserne er funktionærer, og mange har en højere uddannelse af længere varighed. Avisen har en høj andel af læsere, der tilhører høj socialklasse, og samtidig er hovedparten gift eller har en samlevende. De fleste stemte ved sidste valg til højre for Socialdemokratiet (4).

En stikprøveoptælling viser, at lidt mere end 80% af konkurrencens stemmer kommer fra Sjælland, heraf langt de fleste fra Københavns-

området og Nordsjælland. Den samme stikprøve afslører, at nogenlunde lige mange mænd og kvinder har stemt.

En af de få seriøse undersøgelser, der findes om danskernes musiksmag, nåede i 1984 frem til den konklusion, at en persons alder er den helt afgørende faktor for musiksmagen, dvs. vigtigere end køn, uddannelse og bopæl (5). Adskillige indsendere peger på det samme, når de vælger en sang, fordi den er blevet sunget igen og igen af *mig og min generation* (om »Kvinde min«), eller på trods af at sangen er *fra en anden tid og en anden musiksmag* (om »Man binder os på mund og hånd«). Det er derfor interessant, at deltagerne i Berlingske Tidendes afstemning groft taget kan inddeles i en »yngre« og en »ældre« gruppe.

1700 mennesker afgav altså deres stemme elektronisk via avisens hjemmeside, og 1500 indsendte en stemmeseddel af papir. Der ses på flere punkter en tydelig forskel mellem de to gruppers stemmeafgivning. Også håndskriften på papir-stemmerne bestyrker formodningen om, at de elektroniske stemmer repræsenterer en »yngre« gruppe, der formodentlig hovedsagelig er under 50 år, mens papir-stemmerne repræsenterer en »ældre« gruppe, der antagelig hovedsagelig er ældre end 50 år. I den yngre gruppe har 38% tilføjet en kommentar, mens ikke mindre end 73% i den ældre gruppe har gjort det samme. I det følgende vil vi bl.a. se, på hvilke punkter der kan spores en forskel i de to gruppers synspunkter.

Kvalitetsbegrebet

Mange har forholdt sig til begrebet kvalitet i sange, herunder spørgsmålet »hvad er en klassiker?«, idet nogle altså mener, at århundredets danske sang må være synonym med en klassiker. (Alle citater fra de indsendte kommentarer sættes i det følgende i kursiv). I den »yngre« gruppe peges der typisk på, at teksten skal have kvaliteter som at være *velskrevet, stadig aktuel, tidløs, smuk, ligefrem, ærlig og romantisk*. En kvinde fra København sammenfatter manges mening om sanglig kvalitet, når hun begrundet sit valg af »Kvinde min« med, at den er *ægte, original og uopslidelig*. Andre i den yngre gruppe peger på kvalitetskriterier, der ligger uden for sangens tekst – det være sig melodien, samspillet tekst-melodi, at sangen er kendt af *flere generationer* eller *alle samfundslag* eller *bruges ved alle lejligheder*, at alle generationer kan *synge* den, eller at den pågældende sang har betydet meget i sin genre. Det sidste får en mand fra Horsens til at begrunde sit valg af »Lille sommerfugl« med, at den *uden tvivl er den melodi, der har betydet mest for den danske populærmusik gennem tiderne*. Disse hold-

ninger får deltagerne i den yngre gruppe til at protestere imod, at især sangene »Hammer hammerfedt« og »Spændt op til lir« optræder blandt de nominerede. Der nævnes mere end fyrre sange, sangskrivere og komponister, som de pågældende savner på listen, bl.a. Steffen Brandt/TV-2 (der er mest savnet), Thomas Helmig, Sebastian, »Den danske sang er en ung blond pige« og »To lys på et bord«.

Den »ældre« gruppe ligger stort set på linie i opfattelsen af sanges kvalitet. Forholdsvis flere af de ældre præciserer dog netop kvalitetskriteriet. Mere end halvtreds personer nævner f.eks., at sangen skal være stadig aktuel eller tidløs (og finder det typisk i »Jens Vejmand«, »Danmark nu blunder«, »Hvor smiler fager«, »Du danske sommer«, »Man binder os« og »Svante«), mens mere end tredive betoner den kvalitet, at en sang kendes og eventuelt synges af alle slags mennesker (hvad de pågældende især finder at gælde for »Jens Vejmand«, »Lille sommerfugl«, »Så længe jeg lever«, »Svante« og »Kvinde min«). Mere end tredive nævner ligeledes, at tekstens kvalitet ligger i, at den er *livsbekræftende* eller udtrykker *livsglæde* (der peges her især på »Den blå anemone«, »Så længe jeg lever« og »Kvinde min«). Forholdsvis mange peger på vigtigheden af samspillet mellem tekst og melodi. Blandt de ikke-tekstlige kvalitetskriterier nævnes at melodien er skrevet af bestemte komponister, og at sangen minder om barndommen. Alt dette får adskillige i den ældre gruppe til at kritisere, at der er nomineret »popsange« som listens nr. 17-19 og 21-25. Desuden nævnes omkring femogtyve personer eller sange, der savnes, især TV-2, Thomas Helmig, »Den danske sang er en ung blond pige«, »Jeg ved en lærkerede«, »Jeg er havren«, »Jeg ser de bøgelyse øer«, »To lys på et bord«, og »Er du dus med himlens fugle«.

Individuelt peges på flere andre kvalitetskriterier. Men det må konkluderes, at de to grupper ikke afviger voldsomt meget fra hinanden i opfattelsen af, hvad kvalitet i forbindelse med århundredets sang er for noget. De er blot til en vis grad uenige om, hvilke sange, der fremviser denne kvalitet.

Emner i århundredets sang

Som begrundelse for valget af en bestemt sang, fremhæves naturligvis ikke kun et abstrakt kvalitetskriterium, men også det konkrete emne, som sangen behandler.

At tale dansk, at være dansk og at bo i Danmark nævnes som noget positivt af mange, om end nok af forholdsvis flere i den ældre end i den yngre gruppe. I begge ser man, at det danske specificeres som natur (dvs. årstiderne, vejret og landskabet), som kultur i form af spro-

get og bestemte kunstnere, samt som historie i skikkelse af demokratiet, den tyske besættelse og velfærdsstatens opkomst. Der tales også om dansk *folkesjæl* og typisk danske egenskaber, men her er der langt fra enighed om, hvad det er. Endelig peger mange på helt alment menneskelige fænomener som begrundelse for deres valg af sang, det drejer sig først og fremmest om kærlighed mellem mand og kvinde.

Selv om nogle i den yngre gruppe taler i almindelighed om *min fædrelandskærlighed* eller *min danskhed* og *patriotisme*, så udtrykker de fleste i denne gruppe deres kærlighed til Danmark mere konkret. En mand fra Fredensborg skriver, at *i modsætning til de traditionelle sangtemaer er »Hvor smiler fager ...«* båret af en fædrelandskærlighed, som man kun får gennem udlændighed. Når man har prøvet at være væk, så smiler ved gensynet så fagert den danske kyst. Flere peger på udlændighedstemaet i netop denne sang som begrundelse for deres valg. En mand i Bramming vælger »Man binder os«, fordi den fortæller nogle sandheder om kærligheden mellem mand og kvinde, samtidig med den fortæller om kærligheden til fædrelandet.

Mange priser årstiderne, især forår og sommer. Flest nævner sommernætterne, eller hvad en kvinde i Skovlunde kalder *de lyse nætters trylleri* (om »Danmark nu blunder«), mens en kvinde i København siger: *Nationalfølelse, sommer, sol og glæde – de følelser kommer altid op i mig, når jeg synger 'Du danske sommer ...'*. En mand fra Skårup på Fyn begrundet sit valg af »Den blå anemone« med, at *ingen anden sang udtrykker forårsbebudelsen og danskheden så stærkt som netop Kaj Munk i dette forårsdigt. ... Anemonen; stærk og sårbar vokser den. Taget fra den lollandske muld og plantet i den anden ende af landet*. Andre betoner årstidernes skiften som en mand fra Kastrup på Amager om »Du danske sommer«: *Århundredets danske sang skal i mine øjne handle om Danmark. De skiftende, og utilregnelige årstider og vores altid store opmærksomhed over for vejret er meget dansk*. Som del af naturen fremhæves det danske landskab som sagt også, men i den yngre gruppe lokaliseres det sjældent. En undtagelse er en kvinde fra Frederiksberg, der begrundet sit valg med, at *nr. 6 [»Hvor smiler fager«] er jo Danmark i solskin, det smukke Sydfyn eller Øresundskysten. Smukt, smukt, smukt*.

I den ældre gruppe bruges dansk natur relativt oftere som begrundelse. Her er også sommeren og sommernatten topscoreren – som hos en mand fra Brabrand, der finder »Danmark nu blunder« *poetisk og stemningsfuld som en lys og lun dansk midsommernat*. Den samme sang er for en mand fra Søborg – og for mange andre – *indbegrebet af danskhed*, mens en kvinde fra Virum kalder de lyse nætter *det bedste*

ved Danmark. Andre fremhæver havet, høsten, sundet og Danmark omgivet af vand. Foråret prises, især hos dem der stemmer på Kaj Munks »Den blå anemone«, fordi denne sang er *livsbekræftende, smuk og binder landsdelene sammen*. For en kvinde fra Slagelse har det været afgørende, at *jeg er født og opvokset på Lolland – og kender den blå anemones voksesteder i mange skove*. Fokus på forår og sommer i begge grupper skal i øvrigt ikke forlede til at tro, at efterår og vinter nødvendigvis er mindre værdsat. Der er ikke nomineret sange, som specifikt omhandler disse årstider.

Adskillige påpeger altså sangens evne til gennem naturskildring at skabe dansk nationalitetsfølelse. Det nævnes især om »Danmark nu blunder«, »Hvor smiler fager«, »Du danske sommer« og »Den blå anemone«. Mange stemmesedler fra den ældre gruppe foreslår da også, at især »Danmark nu blunder« og »Som en rejselysten flåde« burde være officiel nationalhymne. En enkelt fra denne gruppe foreslår endog Shu-bi-duas »Danmarkssang« som nationalhymne, og flere finder at Shu-bi-dua er *indbegrebet af danskhed*. Det ændrer dog ikke ved, at Shu-bi-dua er betydelig mere populær i den yngre end i den ældre gruppe.

En hel del i begge grupper peger på kulturværdier som begrundelse for deres sangvalg. »Kvinde min« betegnes af en kvinde fra Egebjerg som *en smuk og klassisk sang, der i sin enkelhed er en hyldest til den danske kultur*. En mand vælger »Hvor smiler fager«, fordi *det er en smuk sang, hvor Danmark bliver beskrevet nok lidt for smukt, men jeg synes den er god sammen med familien og venner, så man kan føle danskheden, og fastholdelsen af den danske kultur i et multietnisk samfund*. Disse to og de følgende er fra den yngre gruppe, og her værdsætter man også det danske sprog. F.eks. vælges Shu-bi-duas »Danmarkssang« af en mand fra Frederiksberg, fordi den er *det danskeste danske – en hyldest i et sprog, der matcher talt dansk i sidste fjerdedel af århundredet*. For en mand fra Humlebæk er »Hvor smiler fager« *en flot hyldest til Kvinden, livet, traditionen og Danmark – uden nationalt flæberi og tomme fraser*. Også andre nævner danske traditioner som begrundelse, f.eks. at »Danmark nu blunder« tit har været sunget *ved Skt. Hans bål ude i naturen*.

I den ældre gruppe er dansk kultur generelt også et plusord, og her tales desuden om *sangskat, kulturarv* o.l. En kvinde fra Amager kalder »Svantes lykkelige dag« for *indbegrebet af dansk hverdag – brusebad, kaffe, ømhed, stille glæde ved livet*, og også andre priser denne sang for dens skildring af *dagligt liv og hverdagsrutine*. »Danmark nu blunder« giver derimod anledning til mere højstemte ord, når den kal-

des en del af den danske kulturskat, eller repræsenterer toppen fra vores danske sangskat, som en kvinde fra København frygter er ved at gå i glemmebogen. Kaj Munks »Den blå anemone« kaldes et nationalt klenodie fra en mørk tid. Johannes V. Jensens »Hvor smiler fager« vælges af flere, fordi den giver anledning til at skønne på vor arv, eller fordi den udtrykker menneskelivet – i fortid, nutid og fremtid. En kvinde fra Østerbro i København peger på, at netop denne sang skildrer Danmark som en forening af vor historie, vor natur og vore følelser, og en kvinde fra Frederiksberg mener, at den burde spilles mere i radio, så de unge lærte den.

Generelt prises udvalgte forfatteres evner til at skrive et smukt dansk sprog. En kvinde fra Farum roser Helge Rode for en usædvanlig smuk tekst i »Som en rejselysten flåde«: *Alene passager som 'Lærken klatrer fra sin seng i den morgenvåde eng ad sin jakobsstige' og 'Vinterklart og sommerbroget, morgenmuntert, skumringssvøbt, ligefremt og latterkroget, smilbestrålet, tåredøbt' er jo dansk, når det er bedst.* Flere andre citerer linierne »Om din frihed vil vi værne, holde skjoldvagt om din fred« i samme sang.

Desuden begrundrer folk fra begge grupper i en del tilfælde deres sangvalg med, at forfatteren, sangeren eller komponisten i almindelighed er en stor kunstner. I den yngre gruppe peger man især på Carl Nielsen, Kaj Munk, John Mogensen, Kim Larsen, P.H. og Benny Andersen, mens man i den ældre gruppe især foretrækker Carl Nielsen, Kaj Munk, Kai Normann Andersen, P.H., Johannes V. Jensen, Liva Weel, Jeppe Aakjær, Kim Larsen og John Mogensen. Disse kunstnere har virkelig mange hengivne beundrere. *Selvfølgelig er århundredets sang komponeret af Carl Nielsen, hvem ellers!*, siger en kvinde fra Odense som begrundelse for valget af »Som en rejselysten flåde«, mens en mand fra Sakskøbing i lighed med flere andre vælger samme sang, fordi den er skrevet af *Danmarks betydeligste komponist*, der også kaldes *verdensberømt*. »Den blå anemone« vælges af en kvinde fra Gentofte fordi den er *et meget smukt minde om Kaj Munk*. Naturligt nok er det især de ældre, der priser Munk, som af flere kaldes *århundredets største digter* o.l.

Kim Larsens beundrere findes helt til det høje nord, hvorfra en mand i Järvenpää skriver: *Kim Larsen är Danmark för os här i Finland!* En mand fra Albertslund fastslår – typisk for tonen hos mange andre beundrere af »Kvinde min« – at *det er simpelthen den smukkeste kærlighedssang, der nogensinde er nedfældet på papir og fremført af en af vor tids største troubadurer*. Men også John Mogensen vækker varme følelser som *indbegrebet af den danske folkesjæl og bare*

århundredets folkelige sanger i Danmark. Hans sange er udødelige, som en mand fra Ølsted formulerer det. John kunne beskrive en livshistorie på fire linier. Kun få har kunnet indfange smerten så præcist som han, siger en mand i København. Dét at være indbegrebet af danskhed bliver i en række tilfælde også tilskrevet Benny Andersen eller duoen Dissing/Andersen, og flere nævner, at de holder af digteren eller vælger »Svante-visen« som en forsinket hyldelse til Benny Andersen i anledning af hans 70 års fødselsdag 7/11 99. En mand fra Kastrup, der tydeligvis selv har oplevet dem, mens de levede, udnævner Liva Weel, Poul Henningsen og Kai Normann Andersen til de 3 største navne i århundredets danske sang. Flere andre kalder teksten til »Man binder os« eller P.H. i almindelighed genial og priser samspillet mellem tekst og melodi i denne sang. Mange roser generelt de tre kunstneres samarbejde, og Normann Andersen kaldes bl.a. Danmarks svar på Lennon/McCartney. Johannes V. Jensen prises som århundredets største digter, der med »Hvor smiler fager« har leveret indbegrebet af danskhed. Der står respekt om Jeppe Aakjær på grund af hans aldrig forældede socialrealisme ifølge en mand fra Sorø. Hvordan kunne man behandle Jens Vejmand sådan selv i døden?, spørger en mand fra Frederiksberg, som om vejmanden var en historisk person.

Når det gælder nationalhistoriske begivenheder, omtales de i højere grad af den ældre end af den yngre gruppe. Det er nu ret få, der nævnes. »Som en rejselysten flåde« giver en enkelt mand i Køge anledning til at pege på Genforeningen i 1920 som *et af historiens mest bevægende øjeblikke*. Ellers er det først og fremmest den tyske besættelse af Danmark under anden verdenskrig, der bruges som begrundelse for at vælge enten »Man binder os« eller »Den blå anemone«. Her mærker man stærke følelser bag kommentarerne, der ofte går på, at P.H.s »Man binder os på mund og hånd« udtrykker *en periode der aldrig bør glemmes, vilje og modtandskraft og sammenhold mod en fælles fjende*. For en kvinde fra Københavns vestegn er sangen et minde om, *at vi danskere ikke lader os kue trods besættelsen. Sangen er også aktuel i dag, da vi ikke vil stå tilbage trods EU's bestemmelse og magt. Vi, danskere, er os selv!* Kaj Munks »Den blå anemone« fremhæves for *modtandskraft og kristendom, styrke og udholdenhed, vor tids sejr for frihed og for det enkle og skønne danske, der altid bærer håbet i sig*. En kvinde fra Charlottenlund mener, at *Kaj Munk repræsenterer demokrati, frihed og menneskeværd*. Endelig giver Aakjærs »Jens Vejmand« forbløffende mange anledning til at tolke denne tekst fra 1905 positivt som *velfærdsstatens nationalsang* eller, som en mand fra Gentofte udtrykker det: *Sangen om den fattige arbejdsmand der jævner*

vejen for andre, men belønnes med utaknemmelighed, står som en grundtone i dette århundredes udvikling. Sangen tolkes endda som aktuel af flere, f.eks. mener en kvinde fra Frederiksberg, at den *passer helt på forholdene for syge, ældre og gamle også i dag.*

Som det er illustreret, gives der mange bud på, hvad der er *indbegrebet af danskhed og dansk mentalitet.* En kvinde fra Odense mener, at *'Som en rejselysten flåde' har det hele – både det stolte og det blide,* mens en mand fra Vestjylland taler om *den rastløshed og ulidelige udlængsel, der hører med til det at være dansk.* En mand fra Fredensborg mener, at i det 20. århundrede *var nederlaget og jævnheden folkesjælens våbenskjold,* derfor stemmer han på »Den blå anemone« som et *ærke-dansk udtryk for håb og sejr.* En kvinde fra København taler om *det lille oprør mod overmagten* i »Man binder os« som karakteristisk for *vores folkesjæl.* Andre nævner *det finurlige* i tekster hos P.H. og Benny Andersen. Flere fremhæver egenskaberne *underfundighed og humor,* som en mand fra Svogerslev, der omtaler *danskernes humor og evne til at 'overleve' og bevare friheden i stedet for bare at tilpasse sig autoriteter* (om »Man binder os«). En mand fra Hillerød vælger Shubi-dia's »Danmarkssang«, fordi den *hylder Danmark, men har samtidig begge ben på jorden.*

Der er også – ganske vist få – decideret negative opfattelser af danskheden. En kvinde fra Tølløse mener det vist ikke så slemt, når hun siger: *Vi siger ét, men mener noget helt andet. Det er jo det vi danskere er kendt for ude i verdenen.* Mere brod er der, når en mand stemmer på »Sangen om Larsen«, *fordi vi aldrig kom længere end til det middelmådige i dette socialistiske land, hvor alle vore pæne indtægter fordeles til alle dem, der ikke arbejder eller tjener mindre. Vi er alle som Larsen: En samling flipproletarer, som for længe stemte på socialdemokrater, radikale eller de kommunistiske partier, som alle har været landsforrædere i perioder af deres virke. Jeg deprimeres, når jeg hører Sangen om Larsen. Men det er den mest isnende karakteristik af os danskere.*

Sådan kunne man blive ved. Plusordene i beskrivelsen af den danske folkesjæl er mange, nogle er selvglade, andre har en vis selvironi. Og de spænder så vidt, at ingen definition på dansk folkesjæl ville kunne tilfredsstille alle. Det er derfor logisk, at mange stemmer fremhæver noget så alment som kærligheden mellem mand og kvinde i en sang, som det, der får dem til at vælge den til århundredets danske sang. Det sker typisk i »Kvinde min«, hvorom der lyder mange udsagn *a la bare bedst og mest dansk, en smuk dansk hyldet til kvinder og det er så dansk det kan blive!!!* Enkelte deltagere kommenterer netop

forholdet mellem det særegene og det blot karakteristiske i danskheden. Således skriver en mand fra København om »Solen er så rød mor«: *I modsætning til de andre handler den ikke om nationalisme, forældet samfundskritik, kvinder eller bøvet selvpromovering. Den handler om menneskets forhold til verden og livet og frygten. Og hvad der er menneskeligt gælder også for danskere – sådan da.*

Set fra år 2006 er det bemærkelsesværdigt, at det så at sige ikke forekommer, at andre nationaliteter eller etniske grupper opstilles som fjendebilleder. Alle ved, at det var Tyskland, der besatte Danmark under 2. verdenskrig, men der drages ingen aktuelle konsekvenser heraf i de indsendte kommentarer, ligesom der praktisk taget ikke siges noget negativt om indvandrere. Tværtimod tematiserer nogle få deltagere indvandring positivt, som en mand fra Sjælland, der om »Den blå anemone skriver«: *I en tid med voksende fremmedhad og vind i sejlene for Dansk Folkeparti, synes jeg det vil være meget apropos med en sang der handler om hvor svært det kan være at blive plantet om, men at det også kan lykkes, hvis omstændighederne er med én.*

Nogle få, kun fem-seks stykker, fremhæver i forbindelse med »Danmark nu blunder«, at det danske er en del af det særligt nordiske. Betragtningen hentyder som regel til naturen (*lyse nætter*) og ikke til noget kulturelt.

Der er ingen, der begrundet deres sangvalg med kongehuset, Dannebrog eller ligestillingen mellem mand og kvinde. Man skal formodentlig ikke lægge andet heri, end at sangene ikke naturligt lægger op til at fremhæve disse emner, som ellers ofte kommer på bordet, når der diskuteres danskhed.

Følelser, stemninger og sangenes brugssituationer

Når man læser folks kommentarer igennem, slår det én, at det er alvor det her (også Jacob Levinsen gjorde denne iagttagelse i avisen). Sangene skaber følelser og stemninger, som rører de pågældende dybt. Det gælder ikke blot sjæleligt, men også rent fysisk. Når de hører, læser eller synger sangene, sker det for mange, at de får *gåsehud, tårer og smil frem, kriller i maven, kuldegysninger, ondt eller nakkehårene rejser sig* – ligesom sangene er *billedskabende og duftfremkaldende*. Man tror derfor gerne, at disse fysiske symptomer afspejler, at sangene fremkalder et rigt spektrum af følelser. Sangene *griber om hjertet*, og stemninger, der typisk nævnes, er glæde, livsglæde, optimisme, stolthed, lykke, vemod, nostalgi, sjælelig lindring, medmenneskelighed, forelskelsens varme samt at blive hensat i en følelse af *barndommens mystik* eller *barndommens tristesse*. Sammensatte emotioner beskri-

ves ofte, som når flere taler om at blive *glad, stolt og ydmyg på én gang*.

Adskillige peger på, at bestemte sange har betydet noget for dem gennem mange år eller et helt liv. Det kan skyldes, at sangene gjorde uudsletteligt indtryk i barndommen, eller at de senere blev knyttet sammen med livets store begivenheder. Sangene har hørt til livscyklussen. Det begyndte med moderens godnatsange og den musik, som forældrene spillede i barndommen. Nogle oplevede sange på *dejlige skovture* og alle kom i skole, hvor der var morgensang, kor og anden sang i klassen og ved fester. Adskillige nævner et bestemt nummer som *den sidste vi sang på min folkeskole, inden vi fik sommerferie*. Andre har sunget den pågældende sang som spejder, ved lejrball eller ved gymnastikstævner. *Med Kim Larsens skønne og forførende sang i øregangene oplevede jeg transformationen fra pige til kvinde*, siger en kvinde fra København. Mange knytter bestemte sange sammen med studentereksamen og studentertiden i almindelighed. Man sang ved sankthansbål og dansede til musiknumre ved kroballer og til fester i forsamlingshuset eller privat. Især familiefester nævnes som en vedvarende sangsituation. Det kunne også ske, at bestemte sange blev fast knyttet sammen med den første kæreste eller det første skænderi med kæresten eller blev *vores bryllupsmelodi*. En mand fra Helsingør fortæller, at *min kone smelter, når jeg synger Den lille anemone for hende*. Adskillige nævner ligeledes, at de har lært sange på højskoleophold, i sangkor, ved foredragsaftener, i skihytter, ved musikfestivaler eller *ved sangaftener blandt danske FN-soldater i Sarajevo*. Alt i alt får man det indtryk, at barndommen og især ungdommen i høj grad har præget den enkeltes sangpræferencer. Og det er slående hvor mange, der knytter bestemte sange til helt personlige oplevelser. Et specielt eksempel herpå er kvinden fra Møn, der stemmer på »Den allersidste dans«, fordi det faktisk var *den allersidste dans med min mand på hans 70 års fødselsdag, umiddelbart efter fik han hjerneblødning osv. og endte i kørestol*. Men sangen kan også være knyttet til f.eks. ens første barns fødsel eller til et særligt forhold i ens familie – som personen fra København, der vælger »Jens Vejmand«, fordi den *vækker minder om min egen barndom. Min onkel Hans Peter (på Fyn) sad bag sin skærm i al slags vejr, og jeg syntes, det var synd for ham. Jeg er født 1909*.

En kvinde fra Åkirkeby siger om »Danmark nu blunder«: *Jeg kunne vælge mange andre, men denne har jeg sunget med Koret i en dejlig landbohøve en skøn aften*. Hvad der ellers skete den aften i landbohøven, oplyses ikke. Som så ofte i kommentarerne får vi bare

et glimt af en situation, og kan kun ane den dybe følelse, der må ligge bag.

Hver sang til sin tid – i det selskab, hvor den hører hjemme, skriver en kvinde, og peger derved på sangens lejlighedsbetingede karakter. Men når en kvinde fra Vedbæk vælger »Den allersidste dans«, fordi *min mormor holder meget af den, min mor kan synge med på den, og den er skrub-af melodi på mit yndlingsværtshus*, peger hun på den særlige, stærke effekt af sange, der har fulgt én gennem en lang år-række. Også mange andre kommentarer nævner dette fænomen og fremhæver sange, der har været sunget gennem årtier til familiefester. Filologen og sanghistorikeren Leif Ludwig Albertsen har analyseret den »anamnetiske« effekt, som han kalder den. Ordet benyttes i teologien i den specielle brug, at man mindes og samtidig gør nærværende. Effekten optræder ifølge Albertsen også ved sang:

»Alle sange, der før er sungne ved betydelige lejligheder, det være sig *Internationale* eller *Jeg er træt og går til ro*, overdrager erindringen om hin tidligere lejlighed til den syngendes øjeblik, måske ikke gennemreflekteret, men desto mere magtfuldt. Hvis man i øvrigt solidariserer sig med de gange, man før har sunget vedkommende sang, og de følelser, man dengang følte, bliver sangen en katalysator for dem« (6).

Leif Ludwig Albertsen mener endog, at når man synger sammen i en gruppe, man sympatiserer med, kan man komme i en tilstand af trance. Hertil bidrager den anamnetiske effekt, digtets rim og rytme og forekomsten af »skønne steder« i sangene, dvs. passager der rummer en privat glans næsten uafhængigt af den omgivende helhed (7). De skønne steders betydning bekræftes af stemmesedlerne, hvor adskillige citerer sådanne skønne steder i sangene som begrundelse for deres valg: »Lykke og lyse nætter«, »pigernes latter og lyse hår«, »der driver høduft med krydret vind« ...

Andre, især angelsaksiske, forskere har i de senere år påvist, hvordan livets ritualer er gennemtrængt af musik, hvorved der skabes et særligt rum for følelsesudladning. Musik har en ekstraordinær evne til at udkrystallisere fællesskabsoplevelser, der beskrives som trance eller at blive transformeret fra en sindstilstand til en anden (8).

Melodierne

Blandt mennesker, der har et tæt forhold til sange, er det naturligt, at nogle lægger særlig vægt på melodien. Det kan man også se her. Knap

hver sjette af kommentarerne nævner melodien som en del af – eller hele – begrundelsen for deres valg.

Som tidligere nævnt peger mange på vigtigheden af samspillet mellem tekst og melodi, og det finder man især vellykket i »Jens Vejmand«, »Danmark nu blunder«, »Som en rejselysten flåde«, »Hvor smiler fager«, »Du danske sommer«, »Man binder os«, »Den blå anemone«, »Så længe jeg lever«, »Svante« og »Kvinde min«. En mand fra Fårevejle mener, at i »Hvor smiler fager« *går melodi og mål [sprog] op i en højere, renere helhed, en virkelig 'Romance', stærkere, synes jeg end nogen anden dansk sang i dette århundrede og kun overgået af H.C. Andersens 'I Danmark er jeg født', vel at mærke med Schierbecks melodi.* En anden mand siger, at i Shu-bi-duas »Danmarkssang« *er teksten dejlig jordnær, enkel, forunderlig og national. Den klæber, når man først har hørt den en gang. ... At melodien også klinger langt ind i øret, giver den helhed, som en Århundredets Sang skal forme.* Flere fremhæver samarbejdet mellem Andersen og Dissing i »Svantes lykkelige dag«, f.eks. mener en mand fra Ringkøbing, at *Benny Andersen har en fremragende fornemmelse for harmonisering af en sød og smagfuld tekst. Fortolkning af Poul Dissing, med følelse og meget fin fornemmelse for at indleve sig i en tekst. Desuden har sangen vist sig at kunne bære, til trods for sin alder, både når den bliver benyttet ved et utal af lejligheder og når Poul Dissing synger den ved koncerter eller for den sags skyld nyfortolker den i nye musikalske konstellationer og arrangementer.* En mand fra Odense siger om »Danmark nu blunder«: *Oluf Rings sødmefyldte, lidt melankolske melodi står pragtfuldt til ordene, mens en kvinde fra Præstø skildrer tekst-musik-samspillet i samme sang således: Thøger Larsens tekst gør mig glad og bringer mig ind i stemningen fra min barndoms somre. Oluf Rings let vemodige melodi giver mit voksne jeg rum for eftertanke.*

Svante-kommentaren peger – ligesom mange andre – på solisten i en sang, der oprindeligt blev lanceret i medierne. Andre kommentarer påpeger det problematiske i at sammenligne og bedømme sange, der er skabt med forskelligt formål for øje: Solosange og fællessange. Adskillige af sangene kan kun synges med et stærkt instrumentalakkompagnement, siges det med rette. For mange af deltagerne er *sangbarhed* et vigtigt kriterium (også kaldet *nem at synge* eller *dejlig at synge*). Man må formode, at for dem er århundredets sang en fællessang. Der peges her på de samme sange, som overfor fremhæves for deres enhed af tekst og melodi, dog frasat »Man binder os« og »Kvinde min«. Netop Kai Normann Andersens deklamatoriske visestil og Kim Larsens

personlige sangstil lader sig da også vanskeligt overføre til enstemmig fællessang.

Som sagt fremhæver hver sjette kommentar melodien i bedømmelsen. De fleste beskriver musikken ganske kortfattet, stikordsagtigt. De betegnelser, som bruges meget hyppigt, er: *god, smuk, skøn, dejlig og flot*. Spektret af stikord er dog vidtspændende og omfatter i ét til fem tilfælde ord som: *vemodig, melodios, iørefaldende, køn, sød, fin, interessant, genial, musikalsk mirakel, fremragende, pragtfuld, musikalsk enestående, festlig, dansk, stolt, fremtonende, klingende, har kvalitet, let og legende, lyser op*.

Kun ganske få uddyber karakteristikken, f.eks. når en mand fra Glamsbjerg kalder »Som en rejselysten flåde« for *typisk for den folkelige danske sangtradition med en melodi med appel og en tidløs tekst. Repræsentativ for Carl Niensens produktion af folkelige melodier*. I enkelte tilfælde finder man mere musikfaglige beskrivelser. En mand fra København Ø beskriver Kai Normann Andersens »Man binder os« som en *varieret melodi med fine dur/mol-skift*. Grand Prix sangen »Dansevise« får forholdsvis få stemmer i konkurrencen, men flere deltagere er betaget af melodien, der af en kvinde fra Roskilde karakteriseres ved *eksotiske rytmer, storlået opbygning, fænomenalt guitarspil v. Ingemann og en sangerinde, som faktisk kan synge*. Her ser vi, at indtrykket af melodien præges af både dens musikalske opbygning og solistens udførelse. Det ses i øvrigt også hos dem, der henviser til, at en sang er bedst i en bestemt kunstners indspilning: *Nyfortolkninger de senere år har givet den nye dimensioner, min favorit er Lars H.U.G.-fortolkningen*, skriver en københavner om »Solen er så rød mor«.

Hos de musikbevidste finder man også valg, der er betinget af komponisten. »Danmark nu blunder« vælges af en kvinde på Frederiksberg, fordi det er *en af Otto Mortensens bedste melodier*, og »Jens Vejmand« af en mand fra Hellerup fordi *Niensens vidunderlige melodi er gennem tiderne blevet behandlet på umådeligt mange måder; rytmiseret, sjoflet, tilsat ny tekst. Når folk bliver ved med at bruge den, må det være fordi den er god!*

De otte foretrukne sange

Kan også melodier være »danske«? Det mener i hvert fald en række af indsenderne, som når en kvinde fra Smørum fastslår, at *C. V. Jørgensen har en særlig tone, noget meget dansk*.

I forsøget på at indkredse opfattelsen af danskhed i sangenes tekster og melodier, vil det være for simpelt kun at fokusere på vinderen eller

de tre, der har fået flest stemmer. Her interesserer vi os for alle de sange, der har fået mindst 5% af stemmerne. Det drejer sig om otte sange, der repræsenterer fem forskellige typer:

Fædrelandssang i højskoletraditionen: »Danmark nu blunder den lyse nat«, »Hvor smiler fager den danske kyst« og »Du danske sommer jeg elsker dig«

De tre tekster er fælles om at prise den danske natur og menneskenes elementære livsudfoldelse (9). Naturen opfattes som kvindelig. Thøger Larsen har et kosmisk, ikke kristent perspektiv, idet naturprocesserne ses som noget næsten helligt og evigt, der holder livet i gang. Johs. V. Jensen betoner arven fra de henfarne slægter tilbage til »oldbonden«. Landet er resultatet af generationers arbejde. Også hans tekst er renset for kristne allusioner. Synsvinklen er den hjemvendtes, som må sande, at »her blev dit hjerte bundet«. Alle tre sange repræsenterer den anti-romantiske fornyelse af den enstemmige fællessangstradition, som fandt sted efter 1. verdenskrig med komponistnavne som Carl Nielsen, Thomas Laub, Oluf Ring og Thorvald Aagaard. Det er melodier med klare, ofte AAB-former, enkle modulationer, markante rytmer, præget af trinvis bevægelse og forholdsvis små spring, hvilket alt sammen gør dem let sangbare. Oluf Rings »Danmark nu blunder« modstiller den enstemmige begyndelse med blide, »kvindelige« fraseslutninger i 2., 5. og 6. linie, hvilket understøtter den drømmende sommerstemning. »Hvor smiler fager« er mere kraftfuld i sin enkle, treklangsprægede durmelodik, og har et raffineret samspil mellem tekstens fire-slags linier og melodians tre-fjerdedels takt. Otto Mortensens »Du danske sommer« begynder ligeledes unisont – et træk som fornyergenerationen elskede. Melodien har noget karsk over sig, som bringer middelalderens og renæssancens kirketonale (ikke dur/mol-) melodier i erindring.

Dansk rock: »Kvinde min«

Mogens Mogensen skrev tekster i tæt samarbejde med Kim Larsen, og hans betingelsesløse hyldelse til den elskede kvinde er svøbt i Larsens og Gasolins karakteristiske enkle, rå 1970'er-rock med betoning på alle grundslag. Melodiens synkoper, spring og pauser samt Larsens fraseringer gør den dog meget personlig (og komplet uegnet til fællessang). Larsens gårdsangeragtigt-oprigtige sangstil, tekstens insisterende følelsesfuldhed og Gasolins image af oprørsk-solidaridet-med-den-lillemand har fået mange til at opfatte den som meget dansk. Dens popularitet skyldes nok også, at Gasolin stadig betragtes som en slags symbol på ungdomsoprøret i Danmark.

Jazz-inspireret nordisk visesang: »Svantes lykkelige dag«

Svante er i Benny Andersens digterunivers et melankolsk, rastløst menneske, præget af kropsligt forfald, med en evig længsel mod Sverige. En eneste Svante-sang handler om dén dag, da han undtagelsesvis følte sig lykkelig ved alle de små, dagligdags ting i tilværelsen. Mange danskere har taget denne lavmælte undtagelses-sang til sig, og 9% af konkurrencedeltagerne kårede den til århundredets danske sang. *Den er altid blevet spillet efter vore større familie- og vennemiddagelbegivenheder. Det er efterhånden en fast og hyggelig tradition at afslutte midt-dagen med Svantes lykkelige dag af Benny Andersen*, siger en kvinde fra Hellerup. Melodien er – iflg. Benny Andersen selv (10) – præget af pianisten Jan Johanssons afdæmpede jazz-udgaver af svenske viser på den skelsættende LP *Jazz på svenska* fra 1968. Samt af svensk visetradition i almindelighed, som Andersen stiftede nært bekendtskab med i sit barndomshjem. Melodien har – som alle Svantes viser – et forholdsvist ringe omfang og den slutter ikke på grundtonen, men på skalaens tredje trin. Begge dele understreger det nære og eftertænksomme.

Midt-1900tallets populærmusik: »Man binder os på mund og hånd« og »Altid vil jeg mindes denne aften« (»Den allersidste dans«)

Kai Normann Andersen var i 1930'erne, 40'erne og 50'erne en af Danmarks mest kendte komponister til film og revyer. Han har efterladt sig en lang række evergreens, der forener det lette, elegante og iørefaldende, sådan at melodien føles som uadskillelig fra teksten. Den højt begavede komponist var lige god til at finde musikalsk ikklædning til kulturkritikeren Poul Henningsens dobbeltbundne hyldest til friheden og de rene følelser, der stammer fra besættelsesåret 1940, og til revy-tekstforfatteren Børge Müllers sentimentale afskedssang, »Den allersidste dans« fra filmen *Mød mig på Cassiopeia* fra 1951. Begge er i den fra populærmusikken så kendte form: Vers plus refræn.

Kunstvise: »Den blå anemone«

Kaj Munks tekst om den omplantede anemone, der på én gang er ydmyg og seiersæl, kunne man også kalde »miraklet i hverdagen«. For digterpræsten er blomsten da også symbol på Guds storhed. Teksten blev forsynet med musikpædagogen Egil Harders visemelodi i befrielsesåret 1945. Melodien er nærmest i en slags kunstnerisk folketone med strejf af det romantiske. Kromatikken på melodians højdepunkt ved d" (hvor miraklet sker og anemonen »gennembrød den sorte jord ...«) og det afsluttende sekstfald før grundtonen (»... dér i fjor«) giver den særlige lyrisk-romantiske tone. Det indledende kvartspring og den

efterfølgende bevægelse op til kvinten over grundtonen genfindes i talrige folkelige sange, f.eks. »Jens Vejmand«, men formen er i dette tilfælde gennemkomponeret, dvs. at melodien udvikler sig uden at formdele gentages. En lille gentagelse af melodimotivet fra første linie sikrer dog, at slutningen føles som et punktum.

Det synes umuligt at finde et fælles »dansk« præg i musikken til disse otte sange. Og dét lige meget om man kigger på melodiers form, tonaliteten, melodiers struktur, karakteristiske rytmer eller akkorder. Derimod kan det fastslås, at ingen af melodierne ligner, at hvad 1800-tallet forbandt med en ægte folkelig dansk melodi (11). I romantikkens tid blev dansk folketone forbundet med visemelodier præget af mol-tone, eventuelt med korte dur-indslag. De var typisk i 6/8-takt og havde en karakteristisk rytme, der undertiden var skarpt accentueret, undertiden blidere, mens udtrykket i melodierne var dystert, monotont, undertiden lyrisk-klagende. Prototypen påstodes at være middelalderlige folkeviser af den type, som Niels W. Gade har genskabt med sin pastiche »På Sjølund's fagre sletter«. Det var dette ideal som fornyergenerationen i højskolesangen gjorde op med, og det skete så effektivt, at denne romantiske meloditype slet ikke er repræsenteret blandt de 25 udvalgte sange! Blandt de otte ovennævnte er de fleste i dur, kun »Kvinde min« har et mol-præg, mens »Man binder os« har verset i mol og refrænet i dur.

Vi må altså konkludere, at danskheden i melodierne har mange ansigter: Mellemløstidens højskoletradition, midt-1900tals kunstviser, midt-1900tals populærmusik, jazz-inspireret svensk visesang og nyere dansk rock. Ingen af dem ligner, hvad musikkritikere og komponister i 1800-tallet forstod ved dansk folketone, så på dette punkt har synet på danskhed ændret sig.

Forskellen på den ældre og yngre gruppe

Taget som et hele er der tydelig forskel på, hvordan stemmetallene fordeles sig i de to grupper:

Den yngre gruppe (1700 stemmer):

Kvinde min	18%
Danmarks nu blunder	10%
Man binder os på mund	9%
Svantes lykkelige dag	8%
Den allersidste dans	6%
Du danske sommer	5%

Den blå anemone	5%
Danmark (Shu-bi-dua)	5%
Så længe jeg lever	5%
Hvor smiler fager	5%
Solen er så rød mor	4%
Elsker dig for evigt	4%
Dansevise	4%
Jens Vejmand	3%
Smuk og dejlig	3%
Buster	2%
Rabalderstræde	2%
Som en rejselysten flåde	2%
Spændt op til lir	1%
Indian summer	1%
Lille sommerfugl	<1%
Sangen om Larsen	<1%
Hammer hammer fedt	<1%
Itsi bitsi	<1%
Henne om hjørnet	<1%

Den ældre gruppe (1480 stemmer):

Danmark nu blunder	18%
Hvor smiler fager	12%
Svantes lykkelige dag	9%
Man binder os på mund	8%
Du danske sommer	8%
Den blå anemone	8%
Som en rejselysten flåde	7%
Kvinde min	5%
Jens Vejmand	5%
Den allersidste dans	5%
Så længe jeg lever	3%
Danmark (Shu-bi-dua)	3%
Solen er så rød mor	2%
Lille sommerfugl	2%
Dansevise	1%
Sangen om Larsen	<1%
Buster	<1%
Hammer hammer fedt	<1%
Elsker dig for evigt	<1%
Smuk og dejlig	<1%

Spændt op til lir	<1%
Henne om hjørner	<1%
Indian summer	<1%
Rabalderstræde	<1%
Itsi bitsi	<1%

Man ser altså, at folk i den yngre gruppe har en langt højere vurdering af »Kvinde min« og en moderat højere vurdering af Shu-bi-dua, John Mogensen, Lars H.U.G., »Solen er så rød mor« og »Dansevise«. Den ældre gruppe har derimod en klart højere bedømmelse af de fire højskole-fædrelandssange med »Danmark nu blunder« som tydelig vinder, og gruppen har en moderat bedre vurdering af »Den blå anemone« og »Jens Vejmand«. Omvendt er det påfaldende, at den yngre gruppe har en forholdsvis ringe mening om »Som en rejselysten flåde«, mens den ældre gruppe er forholdsvis ligeglad med »Kvinde min«, »Dansevise«, Lars H.U.G., »Smuk og dejlig« og andre nyere rytmiske melodier.

Der er dog også sange, som begge grupper er enige om at have i toppen af listen. Det gælder først og fremmest »Danmark nu blunder«, »Man binder os« og »Svantes lykkelige dag«. Derimod vinder »Kvinde min« kun en samlet andenplads i afstemningen på grund af sin uhyre popularitet i den yngre gruppe. Gasolin deler vandene, for den ældre gruppe kan tydeligvis ikke i særlig høj grad forbinde »Kvinde min« med danskhed.

Dette modsiger i hvert fald ikke Kalle Marosis oven for nævnte resultat, at personens *alder* er den helt afgørende faktor for musiksmagen.

Konklusion: Sangens dobbelte liv

De slutsatser, der kan drages, skal ses i lyset af udvalget af sange og den demografiske profil hos dem, der har stemt. Hvad det første angår, springer især mangelen på den socialdemokratiske arbejderbevægelses fællessange i øjnene, f.eks. Oskar Hansens og Oskar Gyldmarks »Danmark for folket«. Sangudvalget er ikke repræsentativt for alle de miljøer, der har produceret sange, ligesom deltagerne ikke er repræsentative for den danske befolkning. Alligevel kan der konkluderes noget på det foreliggende materiale.

I sangteksterne er det klart, at danskhed forbindes med sproget, årtiderne, det skiftende vejr, landskabet, demokratiet, bestemte kunstnere samt historien i form af besættelsestiden og velfærdsstatens opkomst. Sprog, historie, levevis og kultur spiller altså stadig en stor

rolle – ligesom hos N.F.S. Grundtvig, der i høj grad har præget opfattelsen af det nationale her i landet (12). At klima og landskab former nationalkarakteren var ligeledes en udbredt antagelse i romantikkens tid. Hertil kommer, som noget nyt, kærligheden mellem mand og kvinde. Der er dog mange individuelle afvejsninger af betydningen af disse elementer, alt efter om man nævner den usselt lønnede arbejdsmand, sommernatten eller kærligheden som noget meget dansk. Hvad der ikke fremhæves i særlig grad er bl.a. kongehuset, ældre historie, ligestilling mellem mand og kvinde samt kristendommen. Heraf kan man dog ikke slutte noget sikkert, for disse temaer er ikke specielt synlige i de udvalgte sange.

Det er trods alt et resultat, som fortæller, hvad en del af kommentarerne forbinder med danskhed. Det er imidlertid tydeligt, at danskheden har mange ansigter. Det er tvivlsomt, om nogen kort definition ville kunne tilfredsstille flertallet af deltagerne. Der er f.eks. en umiskendelig forskel på dem, der stemmer på Kim Larsen, Shu-bi-dua og John Mogensen, og dem, der foretrækker højskole-fædrelandssangene og »Den blå anemone«. Der er langt fra den kaffe-og-ostemad, der gør Svante lykkelig, og til Johannes V. Jensens hyldest til den krigeriske stenalderbonde, der påstås at have bygget riget.

Sociologiske undersøgelser af værdier skelner mellem danske værdier (hvad der defineres som særligt dansk) og danskernes værdier (der er typiske for danskerne). De første er resultatet af en definitionsproces, hvor man trækker en grænse mellem det danske og ikke-danske (13). Ved afstemningen i 1999 synes det imidlertid som om, langt de fleste deltagere fremhæver værdier, de anser for typiske for danskerne. Der opstilles sjældent fjendebilleder.

Heller ikke musikalsk kan der som sagt peges på en fælles dansk tone. Danskheden i melodierne har mindst fem forskellige ansigter. Den ligger ikke som noget essentielt i musikkens struktur, men opstår som en betydning, der tilskrives den pågældende melodi af nogle mennesker.

Skal man finde noget fælles for de otte mest foretrukne sange, må man bevæge sig ud over teksternes temaer og musikkens stil. Konkurrencens otte vindere er fælles om det overvejende lyrisk-beskrivende udtryk. Kun »Den blå anemone« har en lille fortælling indbygget, så man kan tale om en episk-lyrisk udtryksmåde. Ingen egentlig fortællende (eller dramatiske) sange har fået topplacering. De fleste af de foretrukne numre beskriver det nære liv med dets sorger og glæder, dets sanseindtryk og dets værdier. Dog med tankevækkende perspek-

tiveringer i »Man binder os«, »Hvor smiler fager« og »Den blå anemone«. Sange skaber følelser, minder og tanker. Vel også håb og drømme. Flere indrømmer, at deres favoritsang udtrykker en *nostalgisk drøm*, men man ønsker at fastholde denne nostalgi.

Man kan mene, at læsernes ofte stikordsmæssige kommentarer er klichéer, der udsiger meget lidt. Hertil er at sige, at selv om det sproglige udtryk i nogle tilfælde har klichéens form, tyder meget på, at der virkelig er følelser bag. Og nok findes der klichéer, men der findes også mange helt personlige begrundelser for valget af århundredets danske sang. F.eks. hos den mand fra Skibby, der om Lars H.U.G.s »Elsker dig for evigt« skriver: *Da min datter blev født i 1987 og jeg kom hjem samme aften fra hospitalet spillede jeg denne sang hele natten igenem. Og hver gang jeg hører den, mindes jeg denne lykkelige følelse af at være blevet far for første gang.* Den individuelle følelse har i øvrigt ikke kun individuelle årsager, mange andre henviser til stærke fællesskabsoplevelser.

Udenlandsk forskning i hverdagslivets musik er nået frem til resultater, der ligner dem, vores lille undersøgelse peger på. Sociologen Tia DeNora har i sin bog *Music in Everyday Life* påvist, at musik ikke blot er en envejskommunikation i dagliglivet. Hendes forskning bygger bl.a. på et omfattende feltarbejde i England og USA, og hun tolker sit materiale således: Musik bruges aktivt af folk til at artikulere og stabilisere selvidentiteten, og musik er en vigtig ressource til at skabe en selvbiografi og en narrativ tråd i selvet. Hun kalder det »emotionel selvregulering«. Musik bruges til at skabe og genkalde sig sindstilstande, hvoraf nogle måske er knyttet til bestemte begivenheder i livet. Kort sagt, omgangen med musik i dagliglivet er for de fleste en aktiv proces, hvor den enkelte konfronterer sig – og bliver konfronteret – med forskellige positioner og identiteter (14).

Vores undersøgelse af Berlingskes sangafstemning viser, at sange lever et dobbelt liv. På den ene side er sange præget af deres ophavsmænd, tid og miljø, hvilket giver dem en »ydre« historie, der kan beskrives nogenlunde objektivt. Deres virkningshistorie kan være overraskende. Det var f.eks. ikke til at forudsige, at den kulturradikale Poul Henningsens »Man binder os på mund og hånd« for en stor del af befolkningen skulle blive et symbol på nationalt dansk sammenhold. På den anden side bliver enhver sang genstand for en individuel tilegnelse og tolkning, hver gang vi synger den eller blot hører den. Herved får sangen en større eller mindre betydning i det enkelte menneskes liv og dermed en »indre«, individuel historie. Derfor bliver

»Man binder os på mund og hånd« af forskellige mennesker tolket som, blandt andet:

*personligt minde om dette århundredes største visefortolker [Liva Weel],
aktuel i relation til virksomhed/ledende medarbejder i dag,
stærk nationalfølelse,
kritisk indstilling til samfundet,
ubetinget den smukkeste sang jeg nogensinde har hørt,
politikere er ikke til at stole på,
aktuel i dag, da vi ikke vil stå tilbage trods EU's bestemmelse og
magt,
giver mig altid gåsehud.*

Det er summen af en sangs »ydre« og »indre« historie, der har fået folk til at nominere den som århundredets danske sang. Den nationale følelse får sin styrke fra sammensmeltningen af sangens store historie og individets lille historie. Her skal man ikke undervurdere det, som ovenfor er kaldt den anamnetiske effekt i fællessang. Det synes, som om en stor del – måske de fleste – af deltagerne i Berlingske Tidendes afstemning har lagt hovedvægten på sangens betydning i deres eget liv.

Noter

1 DFS 1999/27. 2 Ifølge forfatterens sammentælling. I avisen stod ved en fejl 213. 3 Afstemningstallene er ikke så objektive, som de ser ud. En stemme kan f.eks. repræsentere to ægtefællers fælles mening eller et lokalt afstemningsresultat i et sangkor. Det skønnes dog ikke, at denne uklarhed er væsentlig for konklusionerne i artiklen. 4 Ifølge Indeks Danmark / GallupPC 2. halvår 2004. Venligst stillet til rådighed af analytiker Kristoffer Wendelboe Jensen, Berlingske Tidende. 5 Marosi 1985: 51-52, 63. Kalle Marosis forskningsrapport *Danskerne og musikken* blev lavet for Danmarks Radio i 1984. Her blev 500 repræsentativt udvalgte danskere bedt om at tage stilling til 42 klingende musik-eksempler, der spredte sig over alle vigtige musikgenrer. At rapporten baserer sig på klingende musikeksempler, giver den en særlig kvalitet. 6 Albertsen 1978: 56. 7 Albertsen 1978: 72ff. 8 Finnegan 2003: 185-87. Se også DeNora 2000, Frith 2003, Sloboda og O'Neill 2001. 9 Jf. Bjerre og Kiil 1999: 33, 70, 127; Metz 1994: 206, 208, 212; Clausen 1975 (1958): 205-247; Bak 2005. 10 Marstal 2004: 142ff. 11 Koudal 2005: 111-115. 12 Grundtvigs store og komplekse forfatterskab om danskhed er sammenfattet i Lundgreen-Nielsen 1992a og 1992b. 13 Gundelach 2004: 11-13. 14 DeNora 2000: 62-74, 107-108, 158-163. Se også Sloboda og O'Neill 2001 og Tia DeNora 2001.

Litteratur

- Albertsen, Leif Ludvig 1978: *Lyrik der synges*. Berlingske Forlag, København.
- Bak, Kirsten Sass 2005: »Fællessang og danskhed«, i: Jens Henrik Koudal (red.): *Musik og danskhed. Fem faglige bidrag til debatten om nationalitet*, s. 100-122. C.A. Reitzels Forlag, København.
- Bjerre, Karen og Lisbeth Kiil (red.) 1999: *Sanghåndbogen. Artikler om 250 højskolesange*. Gyldendal, København.
- Clausen, Karl 1975 (1958): *Dansk Folkesang gennem 150 år*. Tingleve Forlag, København.
- DeNora, Tia 2000: *Music in Everyday Life*. Cambridge University Press, Cambridge.
- DeNora, Tia 2001: »Aesthetic Agency and Musical Practice: New Directions in the Sociology of Music and Emotion«, i: *Music and Emotion. Theory and Research*, s. 161-180. Oxford University Press, Oxford.
- Frith, Simon 2003: »Music and Everyday Life«, i: Martin Clayton, Trevor Herbert og Richard Middleton (red.): *The Cultural Study of Music*, s. 92-101. Routledge, New York og London.
- Gundelach, Peter (red.) 2004: *Danskernes særpræg*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Koudal, Jens Henrik 2005: »Musikken. På sporet af 'ægte nationaltoner'«, i: Palle O. Christiansen (red.): *Veje til danskheden. Bidrag til den moderne nationale selvforståelse*, s. 95-123. C.A. Reitzels Forlag, København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming 1992a: »Grundtvig og danskhed«, i: Ole Feldbæk (red.): *Dansk identitetshistorie*, 3, s. 9-187. C.A. Reitzels Forlag, København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming 1992b: »Danskhed i krige og kriser 1800-1864«, i: Flemming Lundgreen-Nielsen (red.): *På sporet af dansk identitet*, s. 109-151. Spektrum, København.
- Marosi, Kalle 1985: *Danskerne og musikken. Hvad danskerne synes om 42 musik-eksempler på klassisk og anden musik*. Danmarks Radio, forskningsrapport nr. 4B/85, København.
- Marstal, Henrik 2004: *Benny Andersen. Et liv ved klaveret*. Aschehoug, København.
- Metz, Georg 1994: *Danmarks Sang. Sangbog med noder, becifringer og sangenes historie*. Aschehoug, Edition Wilhelm Hansen, København.
- Sloboda, John A. og Susan A. O'Neill 2001: »Emotion in Everyday Listening to Music«, i: *Music and Emotion. Theory and Research*, s. 415-29. Oxford University Press, Oxford.

Summary

Danish Song of the Century

In 1999 the newspaper *Berlingske Tidende* invited its readers to vote for the »Danish Song of the Century«. The newspaper had already nominated 25 songs from the twentieth century, and 3200 people heeded the call to vote.

The ballots show not only the voter's name, domicile and choice of song, but also in many cases an argument for the choice. Both the result of the vote and the many arguments for the choice reflect perceptions of Denmark and Danishness at the end of the twentieth century. The material further gives an impression of the significance of the songs to these people.

The article reviews the subjects of the songs that people single out as crucial to their choices, and reproduces characteristic quotations about them. They deal with among other things nature and landscape, the seasons, culture, language, history, the Danish mentality and love between man and woman. The situations in which the songs are used and their mental function are also elucidated. Special attention is given to the significance of the melodies, and there is an overall characterization of the music of the eight most-preferred songs. Finally the difference in preferences between the older and younger segment of the

participants is discussed. This difference indicates that age is a decisive factor in musical taste.

The conclusion is that Danishness has many faces, although the perception of nationality that goes back to J.G. Herder and N.F.S. Grundtvig shines through a good deal of the material. Songs live a double life: they have an external (social) and an internal (individual) history, and it is the sum of the two that has made people nominate the song in question as the Danish Song of the Century. National feeling draws its strength from the merging of the larger history of the song with the smaller history of the individual. It appears that many of the participants in *Berlingske Tidende's* vote placed most emphasis on the significance of the song in their own lives.